

UBL: BKN00G 227

227

Boekenregister
227

CATECHISMUS,

18227

OF

O N D E R W Y Z I N G.

In de *Christelyke Leere*, zoo als die in de Neder-
duitsche Gereformeerde Kerken en Scholen
van Nederland, word geleerd;

B E N E E V E N S

de noodige Morgen - Avond en andere Gebeden.

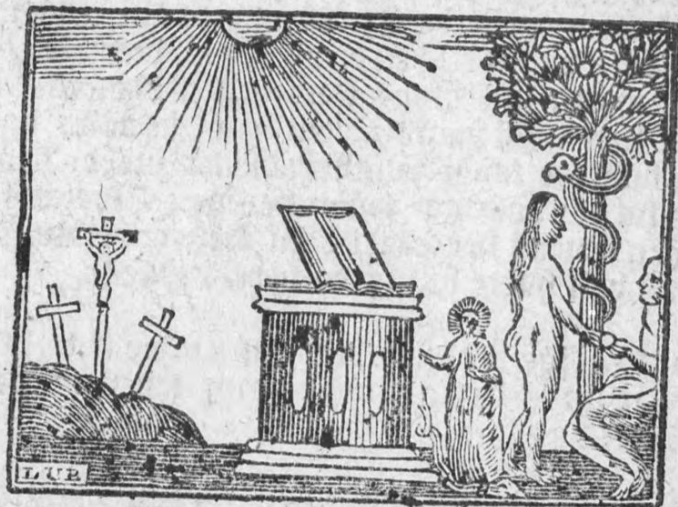
*Naauwkeurig overzien en volgens de zuiverste en gegrondste
Nederduitsche Spelling verbeterd.*

Te ROTTERDAM,
by J. HENDRIKSEN, Drukker en Boek-
verkooper op de Hoogstraat.

C A T E C H I S M U S ,
O F
O N D E R W Y Z I N G
I N D E
C H R I S T E L Y K E
L E E R E .

Het Woord der Waarheid staat, voor elk, wie zien wil, open.
Beftraald door Hemelglans voor 's Allerhoogsten Throon.
En wyst in 't oud Verbond, den Val, in 't Nieuw, Gods Zoon,
Die den gevallen Mensch verlost, en vry wil koopen;
Dewyl Hy, 't Vrouwenzaad, wiens voet den slang vertreedt,
GOD, voor des Menschen schuld, by 't Vreëverbond voldeed.

MJ. DERNED.
LETTERKUNDE
TE LEIDEN.

EERSTE ZONDAG.

De Eerste Vraag.

Welk is u nu eenige troost / beide in 't leven en sterben?

Antwoord. Dat ik met lijf en ziele / beide in 't leven en sterben / niet mijn / maar mijns getrouwen Zaligmakers / Jezus Christus / eigen ben / die met zijn dierbaar bloed / voor alle mijne zonden volkomen betaald / en mij uit alle geweld des Duivels verlost heeft / en alzoo bewaard / dat zonder den wil mijns Hemelschen Vaders / geen haar van mijn hoofd vallen kan: ja ook / dat mij alle ding tot mijne zaligheid dienen moet: daarom dat hij mij ook door zynen Heiligen Geest des eeuwiggen levens verzekert / en Hem voortaan te leven / van harte willig en bereid maakt.

2 Vr. Hoe veel stukken zijn u noodig te weten / op dat gy in dezen troost zalig leven en sterben moogt?

Antw. Drie stukken. Een eersten: hoe groot mijne zonden en ellende zijn. Een anderen hoe ik kan alle mijne zonden en ellende verlost worden. Een derden: hoe ik God voor zulke verlossing zal dankbaar zijn.

Het

Het Eerste DEEL.
Van des Menschen Ellendigheid.

Na dat des Duivels list het eerste Menschenpaar,
Had door de slang verleid, en 't zijne naaktheid merkte,
Zag 't zich gedompelt in een' stand, zoo droef en naar,
Dat niets zijne aak'ligheid, nog leenigde, nog perkte,
Daar 't uit het Paradys, door d'Engel, zig zag jagen,
Om Godes vloek, op de Aarde, om hem vervloekt, te dragen.

II. ZONDAG.

3 Vrage. Waar uit kent gy uwe Ellendigheid?

Antw. Uit de wet Gods.

4 vr. Wat eischt de Wet Gods van ons?

antw. Dat leert ons Christus in eene Somma / Mattheus, Hoofdstuk XXII, vers 37, 38, 39, 40: Gy zult liefhebben den Heere uwen God, met geheel uw hart, en met geheel uw ziel, en met geheel uw verstand; dit is het eerste en het groot gebod. En het tweede dit gelyk, (is): gy zult uwen naasten lief hebben als u zelve. Aan deze twee geboden hangt de gantsche wet en de Propheten.

5 Vr. Kunt gy dit alles volkomen houden?

Antw. Neen ik; want ik ben van Nature geneigd / God en mynen naasten te haten.

III ZONDAG.

6 Vr. Heeft dan God den Mensch alzoo hoog en verkeerd geschapen?

Antw. Neen Hy; maar God heeft den Mensch goed / en naar zyn evenbeeld geschapen; dat is / in ware gerechtigheid en heilichheid / op dat hy God / zinen Schepper / recht kennen / hem van harte liefhebben / en met hem in de eeuwige zaligheid leven zoude / hem te lobben en te prysen.

7 Vr. Van waar komt dan zulk een verdoerven aart des Menschen?

Antw. Mit den Val en Ongehoozzaamheid onzer eerste Voorzouderen / Adam en Eva / in het Paradys / waar onze natuur alzoo is verdoerven geworpen / dat wy allen in zonden ontvingen en geboren worden.

8 Vr. Maar zyn wy alzoo verdoerven / dat wy gantsch onbekwaam zyn tot eenig goed / en geneigd zyn tot alle kwaad?

Antw. Ja wy: ten zy dan dat wy door den Geest Gods / wedergeboren worden.

IV ZONDAG.

9 Vr. Doed dan God den mensche geen onrecht / dat hy in zyne Wet van hem eischt / dat hy niet doen kan?

Antw. Neen Hy: want God heeft den mensch alzoo geschapen / dat hy dat kon doen; maar de mensch heeft zich zelven / en alle zyne nakomelingen / door het ingeben des Duivels / door moedwillige ongehoorzaamheid / van deze gaven beroofd.

10 Vr. Wil God zulkie ongehoorzaamheid en afval ongestraft laten?

Antw.

Antw. Neen Hy geensins; maar hy vertoort zich schriklyk / beide over de aangebozen / en werkelijke zonden; en wil die voor een rechtvaardig oordeel / tydlyk en eeuwig straffen / alzo hy gesproken heeft: Vervloekt zy een iegelyk die niet blyft in al dat er geschreven is in het Boek der Wet, dat hy dat doe

11 Vr. Is dan God ook niet barmhartig?

Antw. God is wel barmhartig / maar hy is ook rechtvaardig; daarom zoo eischt zyne gerechtigheid / dat de zonde / welke tegen de Allerhoogste Majesteit Gods gedaan is / ook met de hoogste / met de eeuwige straffe / aan lyf en ziel gestraft worde.

Het Tweede DEEL. Van des Menschen Verlossinge.

Alleen op dat geen Vloek der wet den mensch zou drukken,
Kwam Heiland Jezus in den vleesche en stierf den dood.
Stierf, schoon onschuldig, om ons, schuldigen, te ontrukken,
Zoo wel aan schuld als straf; wel Hy Verzoening bood.
En die te weeg bragt, door op Golgotha te sterven.
En, voor zyn volk, aan 't kruis, verlossing te verwerven.

V. ZONDAG.

12 Vrage. Wanneer wy dan / naar dat rechtvaardig oordeel Gods / tydelijke en eeuwige straffe verdiend hebben / is er eenig middel / waardoor wy deze straffe ontgaan mogten / en wederom ter genade komen?

Antw. God wil dat zyne gerechtigheid genoeg geschiede / daarom moeten wy aan dezelfde / of door ons zelve / of door eenen ander / volkomen betalen

13 Vr. Maar kunnen wy door ons zelve betalen?

Antw. In geenerlei wyze: maar wy maken ook de schuld nog dagelyks meerder.

14 Vr. Kan ook ergens een bloot Schepsel gebonden worden / die door ons betaale?

Antw. Neen / want ten eersten / wil God aan geen ander Schepsel de schuld straffen / die de mensch gemaakt heeft: ten anderen / zo kan ook geen bloot Schepsel den last des eeuwigen toorns Gods / tegen de zonde draagen / en andere Schepsels daar van verlossen

15 Vr. Wat moeten wy dan voor een Middelaar en Verlosser zoeken?

Antw. Zulk eenen / die een waarachtig en rechtvaardig mensch zy / en nochtans ook sterker dan alle Schepsels / dat is / die ook waarachtig God zy.

VI. ZONDAG.

16 Vr. Waarom moet hy een waarachtig en rechtvaardig mensch zyn?

Antw. Om dat de rechtvaardigheid Gods vorderde / dat de menschelyke natuur / die gezondigd had / door de zonde betaalde: en dat een mensch / zelf een zondaar zynde / niet kon voor anderen betalen.

17. Vr. Waarom moet Hy te samen een waarachtig God zyn?

Antw. Op dat Hy / uit kracht zynner Godheid den last des toorns Gods aan zyne Menschheid dragen / en ons de gerechtigheid en het leven verwerven en wedergeven mogte.

18. Vr. Maar wie is deze Middelaar / die te samen een waarachtig God / en een waarachtig rechtvaardig Mensch is?

Antw. Onze Heere Jesus Christus, die ons van Gode tot wysheit / rechtvaardigmakinge / heiligmakinge / en tot een volkomen Verlossing geschonken is

19 Vr. Waar uit weet gy dat?

Antw. Mit het heilig Euangelie / het welk God zelfs eerstelyk in het Paradyse geopenbaard heeft / en namaals door de heilige Patriarchen en Propheten laten verkondigen / en door de Offerhanden en andere Plechtigheden der Wet / laten voorbeelden / en / ten laastten / door zynen eeniggeboren Zoon verbuld.

VII. ZONDAG.

20 Vrage. Worden dan alle menschen wederom door Christus zalig / also zy door Adam zyn veroemd geworden?

Antw. Neen zy: maar alleen de geenen / die Hem door een oprecht Geloof worden ingelofd / en alle zyne welbaben annemen.

21 Vr. Wat is een oprecht geloof?

Antw. Een oprecht Geloof is niet alleen een zeker weeten of kennis / waardoor ik het al voor waarachtig houde / dat ons God in zyn Woord geopenbaard heeft; maar ook een zeker vertrouwen / hetwelk de Heilige Geest / door het Euangelij in myn hart werkt / dat niet alleen anderen / maar

V. ZONDAG.

12 Vrage. Wanneer wy dan / naar dat rechtvaardig oordeel Gods / tydelijke en eeuwige straffe verdiend hebben / is er eenig middel / waardoor wy deze straffe ontgaan mogten / en wederom ter genade komen?

Antw. God wil dat zyne gerechtigheid genoeg geschiede / daarom moeten wy aan dezelfde / of door ons zelven / of door eenen ander / volkomen betalen

13 Vr. Maar kunnen wy door ons zelve betalen?

Antw. In geenerlei wyze: maar wy maken ook de schuld nog dagelijks meerder.

14 Vr. Kan ook ergens een bloot Schepsel gebonden worden / die door ons betaale?

Antw. Neen / want ten eersten / wil God aan geen ander Schepsel de schuld straffen / die de mensch gemaakt heeft: ten anderen / zo kan ook geen bloot Schepsel den last des eeuwigen toorns Gods / tegen de zonde draagen / en andere Schepsels daar van verlossen

15 Vr. Wat moeten wy dan voor een Middelaar en Verlosser zoeken?

Antw. Zulke eenen / die een waarachtig en rechtvaardig mensch zy / en nochtans ook sterker dan alle Schepsels / dat is / die ook waarachtig God zy.

VI. ZONDAG.

16 Vr. Waarom moet hy een waarachtig en rechtvaardig mensch zyn?

Antw. Om dat de rechtvaardigheid Gods bezwerde / dat de menschelijke natuur / die gezondigd had / door de zonde betaalde: en dat een mensch / zelf een zondaar zynde / niet kon voor anderen betalen.

17. Vr. Waarom moet Hy te samen een waarachtig God zyn?

Antw. Op dat Hy / uit kracht zuner Godheid den last des toorns Gods aan zyne Menschheid dragen / en ons de gerechtigheid en het leven verwerven en wedergeven mogte.

18. Vr. Maar wie is deze Middelaar / die te samen een waarachtig God / en een waarachtig rechtvaardig Mensch is?

Antw. Onze Heere Jesus Christus, die ons van Gode tot wysheit / rechtvaardigmakinge / heiligmakinge / en tot een volkomen Verlossing geschonken is

19 Vr. Waar uit weet gy dat?

Antw. Uit het heilig Euangelie / het welk God zelfs eerstelyk in het Paradys geopenbaard heeft / en namaals door de heilige Patriarchen en Propheeten laten verkondigen / en door de Offerhanden en andere Plechtigheden der Wet / laten voorbeelden / en / ten laastten / door zynen eeniggeboren Zoon verbuld.

VII. ZONDAG.

20 Vrage. Worden dan alle menschen wederom door Christus zalig / also zy door Adam zyn verdoemd geworden?

Antw. Neen zy: maar alleen de geenen / die Hem door een oprecht Geloof worden ingelyfd / en alle zyne welbaben annemen.

21 Vr. Wat is een oprecht geloof?

Antw. Een oprecht Geloof is niet alleen een zeker weten of kennis / waardoor ik het al voor waarachtig houde / dat ons God in zyn Woord geopenbaard heeft; maar ook een zekere vertrouwen / hetwelk de Heilige Geest / door het Euangely in myn hart werkt / dat niet alleen anderen / maar

ook my/ vergeving der zonden/ eeuwige Gerechtig-
tigheid en Zaligheid van God geschonken zo/ uit
louder Genade/ alleen om de verdiensten van
Christus wille.

22 Vr **Wat is van een Christen noodig te ge-
looven?**

Antw. **Wat ons in het Euangely beloofd word/
hetwelk ons de Artukelen onzes algemeenen en
ongetuyfelden Christelyken Geloofs/ in eene
samma leeren**

23 Vr **Hoe luiden die Artukelen?**

Antw. **I. Ik geloove in God den Vader, den
Almachigen, Schepper des Hemels en der Aarde.**

**2. En in Jezus Christus, zynen eeniggeboren
Zoon, onzen Heer.**

**3 Die ontvangen is van den Heiligen Geest,
geboren uit de maagd Maria.**

**4 Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is
gekruist, gestorven en begraven, nedergedaalt ter
Helle.**

**5 Ten derden dage wederom opgestaan van de
doode.**

**6 Opgevaren ten Hemel, zittende ter rechter-
hand Gods den Almachtigen Vader.**

**7 Van waar hy komen zal, om te oordeelen,
de levenden en de dooden.**

8 Ik geloove in den Heiligen Geest.

**9 Ik geloove een Heilige, Algemeene, Christe-
lyke Kerk, de gemeenschap der Heiligen.**

10 Vergeving der Zonden.

11 Opstandinge des Vleeschs.

12 En een eeuwig Leven.

VIII. ZONDAG.

24 Vrage **Hoe worden deze Artukelen gedeelt?**

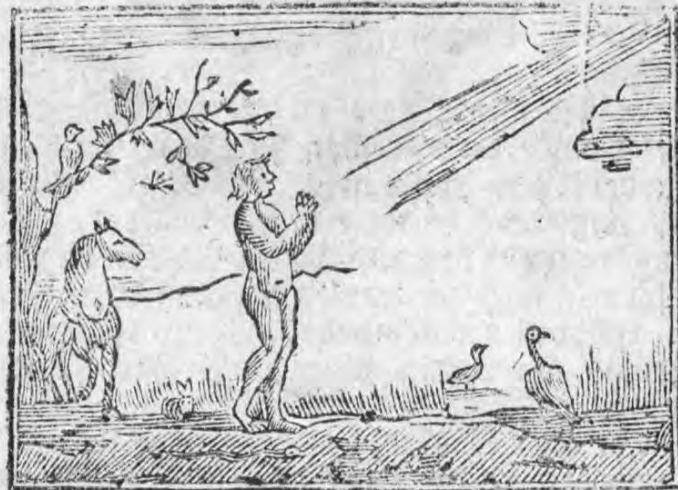
antw. **In drie deelen: Het eerste is van God
den**

den Vader/ en onze Schepping. Het andere van
God den Zoon/ en onze Verlossing. Het derde/
van God den Heiligen Geest/ en onze Heiligmaking.

25 Vr. **Wanneer dat er maar een eenig God-
delijk Wezen is/ waarom noemt gy den Vader
den Zoon en den Heiligen Geest?**

Antw. **Om dat God zich alzo in zyn Woord ge-
penbaard heeft/ dat deze drie onderscheidenlyke
Personen/ de eenige/ maarachtige en eeuwige
God zyn.**

Van God den Vader.

't Is God, God Vader, die, door 't Woord van zijne macht,
Al wat slechts aanzyn heeft, uit niet heeft voortgebracht;
De Koning op den Thron, is door zyn hand in wezen,
Zoo wel als hy, die arm, zyn noodrust beed'len moet;
Het kleinste Schepfel dat des Aardryks vlakke voedt,
Is, uit een niet, zoo wel als Zon en Maan geboren.

IX. ZONDAG.

26 Vrage. **Wat gelaost gy met deze waarden:
Ik geloof in God den Vader, den Almachtigen
Schepper des Hemels en der Aarde?**

Antw.

Antw. Dat de eenwige Vader onze Heeren /
 Jesus Christus / die Hemel en Aarde / met al wat 'er
 in is / uit niet geschapen heeft / die ook dezelve nog
 door zynen eenwigen Raad en Voorzienigheid / on-
 derhoud en regeert / om zyns Zoons Christus wille /
 myn God en myn Vader zy / op welken ik alzoo be-
 zould / dat ik niet twyffel / of hy zal my met alle
 noodzucht des lyfs en der ziele verzoorgen / en ook al
 het kwaad / dat hy my in dit jammerdal toe-
 schikt / my ten beste keeren : want hy zulks doen
 kan als een almachtig God / en ook doen wil /
 als een getzould Vader.

X. Z O N D A G.

27 Vraag. Wat verstaat gy door de Voorzienig-
 heid Gods?

Antw. De almachtige en alomtegenwoordige
 kracht Gods / door welken hy Hemel en Aarde /
 mitsgaderz alle Schepsels / geigt als met zyne
 hand / nog onderhoudt en alzoo regeert / dat loof
 en gras / regenen droogte / vruchtbare en onvrucht-
 bare jaren / spys en drank / gezondheid en krank-
 heid ; rykdom en armoede / en alle dingen / niet
 by gebal / maar van zyne Vaderlyke hand ons
 toekomen.

28 Vr. Waar toe dient ons / dat wy weten / dat
 God alles geschapen heeft / en nog door zyne
 Voorzienigheid onderhoudt?

Antw. Dat wy in allen tegenspoed geduldig / in
 boozspoed dankbaar zyn mogen / en in alles wat
 ons nog toekomen kan / een goed toeverzicht heb-
 ben op onzen getzoulwen God en Vader / dat ons
 geen Schepsel kan zyne liefde scheiden zal / aan-
 gezien dat alle Schepsels alzoo in zyne hand zyn /
 datze tegen zynen wille / zich / noch roeren / noch
 bewegen kunnen.

Van

Van God den Zoon.

Aanbid, wat leven heeft, den Heer van alle Heeren :
 Die 't Hemelhof verliet, om Adams zondig zaad
 Te redden door zyn bloed, uit zynen jammerstaat ;
 Laat al wat adem heeft, Hem, den Verloster, eeren :
 Die, ons tot zaligheid, geboren in een stal.
 Heeft aan het Kruis gehegt, 't gevolg van Adams Val.

XI. Z O N D A G.

29 Vraag. Waarom wordt de Zoon Gods Jezus,
 dat is / Zaligmaker / genaamd ?

Antwoord. Om dat hy ons zalig maakt / en van
 onze zonden verlost. Daar liehen / dat by nie-
 mand anders eenige Zaligheid te zoeken of te vin-
 den is.

30 Vr. Gelooven dan die ook aan den eenigen Za-
 ligmaker Jezus / die hun zaligheid en welbaard
 by de heiligen / by zich zelven / of ergens elders
 zoeken ?

Antw. Neen zy : maar zy verloochenen met de
 daad / den eenigen Heiland en Zaligmaker Jezus /
 schou

schon zy hem met den monde roemen: want van twee een / of Jezus moet geen volkomen Zaligmaker zyn / of die dezen Zaligmaker met waar geloof aannemen / moeten alles in hem hebben / dat tot hunne zaligheid van nooden is.

XII. Z O N D A G.

31. Vrage. Waarom is hy Christus, dat is / Gezalsde / genaamd?

Antw. Om dat hy van God den Vader verordneerd is / en met den Heiligen Geest gezalsd / tot onzen hoogsten Profet en Leeraar / die ons den verhoorden raad en wille Gods van onze verlossing / volkomen geopenbaard heeft: en tot onzen eenigen Hoogenpriester / die ons met de eenige Offerhande zyns lichaams verlost heeft / en ons met zyne bezittinge steeds voortreedt by den Vader: en tot onzen eeuwigen Koning / die ons met zyn Woord en Geest regeert / en ons by de verhoorden verlossing beschut en behoedt.

32 Vr. Maar waarom wordt gy een Christen genaamd?

Antw. Om dat ik door het Geloof een lidmaat van Christus / en alzoo zynre zalvinge deelachtig ben; op dat ik zynen Naam bekenne / en my zelven tot een lebendig dankoffer hem offere; en met een herten goed gewisse / in dit leven / tegen de zonde en den duivel stryde / en hier namaals in eeuwigheid met hem / over alle Scheepsels regereu.

XIII Z O N D A G.

33 Vrage. Waarom is hy Gods eeniggeboren Zoon genaamd / zoo wy toch ook Gods kinderen zyn?

Antwoord. Daarom / dat Christus alleen de ewi-

gige natuurlijke Zoon Gods is; maar wy zyn om zynen wil / uit genade / tot kinderen Gods aangenomen.

34 Vr. Waarom noemt gy hem onzen Heer?

Antw. Om dat hy ons met lys en ziel / van alle onze zonden / niet met goud of met zilver / maar met zyn dierbaar bloed gekocht / en van al het geweld des duibels verlost / en ons alzoo zich tot een eigen-dom gemaakt heeft.

XIV. Z O N D A G.

35 Vrage. Wat is dat gezegt: die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de Maagd Maria?

Antwoord. Dat de eeuwige Zoon Gods / die waarachtig en eeuwig God is en blyft / de ware menschelyke natuur / uit het vlesch en bloed der maagd Maria / door de werking des Heiligen Geests / aangenomen heeft / op dat hy ook dat ware zaad Davids zy / zynen broederen in alles gelijkt uitgenomen de Zonde.

36 Vr. Wat nuttigheid overkomt gy / door de Heilige onthanging en de geboorte van Christus?

Antw. Dat hy onze Middelaar is / en met zyne onschuld en volkome heiligheid / myne zonden / daar in ik ontfangen en geboren ben / door Gods aangezicht bedekt.

XV. Z O N D A G.

37 Vrage. Wat verstaat gy by het woordje geleden.

Antwoord. Dat hy / aan lys en ziele / den gantschen tyd zyns lebens op de aarde / maar inzonderheid aan het einde zyns lebens / den toorn Gods tegen de zonde des gantschen menscheliken geslachts

flachtg̃ gedragen heeft/ op dat hy met zyn Leben / als met het eenig Zoen-offer / ons lyfen ziel / van de eeuwige verdoemenis verlostē / en ons Gods genade / gerechtigheid / en het eeuwige leven verworve.
38 Vr. **Waarom heeft hy onder den Richter Pontius Pilatus geleden?**

Antw. **Op dat hy onschuldig onder den Waerelijken Richter veroordeeld zynde / ons daar mede van het strenge oordeel Gods / dat over ons gaan zoude / bevruden.**

39 Vr. **Heeft dat iets meer in / dat hy gekruist is geweest / dan of hy met eenen anderen dood gestorven ware?**

Antw. **Ja het: want daar door ben ik zeker / dat hy de verbloeking / die op my lag / op zich geladen heeft: want de dood des Kruis van God verbloekt was.**

XVI. Z O N D A G.

40 Vraag. **Waarom heeft Christus zich tot in den dood moeten vernederen?**

Antwoord. **Daarom / om dat van wegen de gerechtigheid en waarheid Gods / niet anders door onze zonden kon betaald worden / dan door den dood des Zoons Gods.**

41 Vr. **Waarom is hy begraven gelmoeden?**

Antw. **Om daar mede te betuigen / dat hy waarlijk gestorven zy.**

42. Vr. **Zoo dan Christus voor ons gestorven is / hoe komt dat wy ook moeten sterben?**

Antw. **Onze dood is geen betaling voor onze zonden / maar alleen een afsterbing der zonden / en een doorgang tot het eeuwige leven**

43 Vr. **Wat nuttigheid verkrygen wy meer uit de Offerande en Dood van Christus aan het Kruis?**

Antw.

Antw. **Dat door zyne kracht onze oude menschy met hem gekruist / geblood en begraven wordt; op dat de dooze lusten des vleesch in ons niet meer regeeren; maar dat wy ons zelve hem tot eene offerande der dankbaarheid opofferen.**

44 Vr. **Waarom volgt 'er / Nedergedaald ter Helle?**

Antw. **Op dat ik in myne hoogste aanbechtigen verzekerd zy / en my gantschelyk vertrooste / dat myn Heer / Christus, door zyne onuitspreeklyke benaauwdheid / smerten / verschrikking en helsche kwalen / in welken hy in zyn gantsche lyden / (maar inzonderheid aan het Kruis) gezonken was / my van de helsche bewaardheid en pijn verlost heeft.**

XVII. Z O N D A G.

45 Vraag. **Wat nut ons de Opstanding van Christus?**

Antwoord. **Ten eersten: heeft hy door zyne Opstanding den dood overwonnen / op dat hy ons de gerechtigheid / die hy door zynen dood ons verworven had / kon deelachtig maken. Ten anderen: worden wy ook door zyne kracht opgewekt tot een nieuw leven. Ten derden: is de Opstanding van Christus een zeker pand onzer zalige Opstanding.**

XVIII. Z O N D A G.

46 Vraag. **Wat verstaat gy daar mede: Opgevaren ten Hemel?**

Antwoord. **Dat Christus, door de oogen zynes Jongeren / van de Erde / ten Hemel is opgeheven / en dat hy / ons ten goede / daar is / tot dat hy wederkome / om te oordeelen de levendigen en de dooden.**

47 Vr. **Is Christus dan niet by ons tot aan het einde der Wereld / zoo als hy ons beloofd heeft?**

23

Antw.

Antw. Christus is waarachtig mensch en waarachtig God; naar zyne menschlyke natuur is Hy niet meer op Warde / maar naar zyne Godheid / Majesteit / Genade en Geest / wylt Hy nimmermeer van ons

48 Vr. Maar indien de Menschheid niet overal is / waar de Godheid is / worden dan die twee naturen in Christus niet van elkanderen gescheiden?

Antw. Gantsch niet: want mitsdien de Godheid onbegrypelyk en overal tegenwoordig is / zoo moet volgen dat ze byel buiten hare aangenomen menschheid is / en nochtans evenwel ook in dezelve is / en persoonlyk met haar vereenigd blyft.

49 Vr. Wat nut geeft ons de Hemelvaart van Christus?

Antw. Ten eersten: dat hy in den Hemel door het aangezicht zyns Vaders / onzen Doozpreker is. Ten anderen: dat wy ons vleesch in den Hemel / tot een zeker pand hebben / dat Hy / als dat Hoofd / ons zyne Lidmaaten / ook tot zich zal nemen. Ten derden. dat Hy ons zynen Geest / tot eentegenpand zend / door wiens kracht wy zoeken dat hoven is / waar Christus is / zittende ter rechthand Gods / en niet dat op aarde is.

XX. ZONDAG.

50 Vrage Waarom wordt 'er toe gezegt: zittende ter Rechthand Gods?

Antwoord. Om dat Christus daarom ten Hemel geharen is / op dat Hy zichzelve daar betonze als het Hoofd zynes Christelike Kerke / door hetwelk de Vader alle dingen regeert

51 Vr. Wat nut brengt ons nu deze Heerlykheit onzes Hoofds / Christus. toe?

Antw. Christelyk dat Hy / door zynen Heiligen Geest / in ons / zyne Lidmaten / de Hemelsche gaven

ben uitgiet. Daarna dat Hy ons met zyne macht tegen alle vyanden beschut en bewaart.

52 Vr. Wat troost u de wederkomte van Christus. om te oordeelen de levendigen en de dooden?

Antw. Dat ik / in alle bzoeffnisse en vervolginge / met een opgericht hoofd / eben denzelven / die zich te voren om mynen wille / door Gods gericht gesteld / en al den vloek van my weggenomen heeft / tot eenen Richter uit den Hemel verwacht / die alle zyne en myne Vyanden / in de eeuwighe verdormentis werpen / maar my met alle uitverkorenen / tot zich in de Hemelsche blydschap en Heerlykheit nemen zal.

Van God, den Heiligen Geest.

Zoo daald ge o Heil'ge Geest! op de uitverkoren Schaar,
Van eeuwigheid bestemd, om, door een reeks van talen,
Den roem te melden van den gro. ten Middelaar:
't Verlossings werk elk Volk verstaanbaar af te malen;
Terwijl de Meder, met den Parth en Elamiet?
Verwonderd, hulde aan uwe Hemelgaven biedt.

XX. ZONDAG.

Vrage. **W**t geloofst gy van den Heiligen Geest?

Antwoord. **E**erstelyk: dat Hy/ te samen met den Vader en den Zoon/ waarachtig en eeuwige God zy. **T**en anderen: dat Hy ook my gegeven is/ op dat Hy my/ dooz een oprecht geloof/ Christus en alle zyne weldaden/ verlichtig make/ my tzoofte/ en eeuwige by my blyve.

XXI. ZONDAG.

54 Vrage. **W**at geloofst gy van de Heilige, Algemeene, Christelyke Kerke?

Antwoord. **D**at de Zoon van God/ uit het gantsche menschelyke geslacht/ zich eene Gemeente/ tot het eeuwige leven uitverkoren/ dooz zyn Geest en Woord/ in eenigheid van het ware geloof/ van het begin der wereld/ tot aan het einde/ vergadert/ beschermt en onderhoudt: en dat ik van dezelve een levendig lidmaat ben/ en eeuwige zal blyven.

55 Vr. **W**at verstaat gy dooz de Gemeenschap der Heiligen?

Antw. **E**erstelyk: dat alle en elk Geloobige/ als Lidmaten/ aan den Heere Christus, en alle zyne schatten en gaben/ gemeenschap hebben. **T**en anderen: dat elk zich moet schuldig weten/ zyne gaben ten nutte en ter Zaligheid der andere Lidmaten/ gewillig en met vreugde/ aan te leggen.

56 Vr. **W**at geloofst gy van de Vergevinge der Zonden?

Antw. **D**at God/ om de genoegdoening van Christus, alle myne zonden/ ook mynen zondelyken aart/ waar mede ik al myn leven lang te stryden heb/

heb/ nimmermeer wil gedenken; maar my/ uit genade/ de gerechtigheid van Christus schenken/ op dat ik nimmermeer in het gericht Gods kome.

XXII. ZONDAG.

57 Vrage. **W**at tzoofst geest u de Opstanding des Vleeschs?

Antw. **D**at niet alleen myne Ziel na dit leven/ van stonden aan/ tot Christus, haar Hoofd/ zal worden opgenomen; maar dat ook dit myn vleesch/ dooz de kracht van Christus opgewekt zynde/ wederom met myne Ziel vereenigd/ en het Heerlyk Ligchaam van Christus, gelykwozmg zal worden.

58 Vr. **W**at tzoofst scheyt gy uit het Azykel van het Eeuwige Leven?

Antw. **D**at/ nademaal ik nu 't beginzel der eeuwige vreugde in myn harte gevoel/ ik/ na dit leven/ volkomen Zaligheid zal bezitten/ die geen oog gezien/ noch geen oor gehoord heeft/ noch in geen menschen harte gekomen is; en dat/ om God daar in eeuwige te prysen.

XXIII. ZONDAG.

59 Vrage. **M**aar wat baat u nu dat gy dit alles geloofst?

Antwoord. **D**at ik in Christus dooz God rechtvaardig/ en een Erfgenaam des eeuwigen levens ben.

60 Vr. **H**oe zyt gy rechtvaardig voor God?

Antw. **A**lleen dooz een oprecht geloof in Jezus Christus: alsoo/ dat al is 't/ dat my myn geweten beklagt/ dat ik tegen alle de geboden Gods zwaarlyk gezondigd/ en geen van dezelve gehouwen heb/ en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben; **G**od nochtang/ zonder eenige myner verdiensten/ uit loutere Genade/ my de volkomen genoeg-

doening / gerechtigheid en heiligheid van Christus ,
schenkt en toerekend / eben als hadde ik nooit zonde
gehad / noch gedaan : ja / als hadde ik ook alle de ge-
hoozzaamheid volbzagt / die Christus door my vol-
bzagt heeft / zo bezre ik zulke weldaad met een ge-
loobig harte sannenme.

61 Vr. Waarom zegt gy / dat gy alleen door
het geloof rechtvaardig zyt ?

Antw. Niet om dat ik / van wegens de waardigheid
myns geloofs / Gode aangenaam zyn ; maar daarom /
om dat alleen de genoegdoening / gerechtigheid en
heiligheid van Christus myne gerechtigheid door
God is ; en dat ik dezelve niet anders / dan alleen door
het Geloof / kan sannenme en my toereigenen kan.

XXIV. ZONDAG.

62. Vrage. Maar waarom kunnen onze goede
werken niet de gerechtigheid door God / of ten
stuk derzelve zyn ?

Antwoord. Daarom / om dat de gerechtigheid /
die door Gods gericht bestaan kan / gantsch vol-
komen en der Wet van God / in alle stukken /
gelijkmatic moet zyn. En dat ook onze beste
werken / in dit leven / alle onvolkomen en niet
zonden bekleet zyn.

63 Vr. Hoe verdienen onze goede werken niet /
die God nocht hang in dit en in het toekomend le-
ven wil beloonen ?

Antw. Deze belooning geschied niet uit verdien-
ste / maar uit genade.

64 Vr. Maar maakt deze leer niet zo gloorze en
godlooze menschen ?

Antw. Neenze want het is onmogelyk / dat zoo
wie Christus, door een waarachtig geloof / inge-
plant is / niet zou voortbrengen vruchten der dank-
baarheid.

Van

Heeft God zyn Isrel eer, door Voorhuid en door Lam,
't Verbond verzegeld, toen 't in Schaduwen verkeerde,
Hy heeft ook, toen zyn Zoon, het ligchaam zelve, kwam,
En dus die affschafte en hun schaduwkraft verneerde,
Twee and'ren, in de plaats der Ouden, ingesteld,
Waar van elk een voor zich, niets dan *Vervulling* meldt.

XXV. ZONDAG.

65. Vrage. Wanneerzien van het Geloof alleen /
ons Christus en alle zyne weldaden deelachtig
maakt / van waar komt zulk Geloof ?

Antwoord. Van den Heiligen Geest / die het Ge-
loof in onze harte werkt / door de Verkondiging
van het Heilig Evangelie en hetzelfde / door het
gebruiken der Sacramenten / sterkt.

66 Vr. Wat zyn Sacramenten ?

Antw. De Sacramenten zyn / heilige zichtbare
Maarteekenen en Zegelen / van God ingezet / op dat
Hy ons / door 't gebruiken van dezelven / de belof-
ten van het Evangelie, best te beter te verstaan geeve
en verzegele ; naamlyk : dat Hy ons / van wegens het
reenigen Slagtoffer van Christus, aan het Kruis vol-
bzagt / vergeving der zonden / en het eeuwig leven /
uit genade schenkt.

67. Vr. Zyn dan beide/het Doop en de Sacramen-
ten/ daar henen gericht/ of daar toe berozent/
dat zy ons Geloof/ op de Offerande van Jezus
Christus, aan het Kruis/ als op den eenigen grond
onzer Zaligheid/ wyzen?

Antw. Ja ze toeh; want de Heilige Geest leert
ons in het Evangelie, en verzekert ons door de Sac-
ramenten/ dat onze volkomen zaligheid in de eeni-
ge Offerande van Christus staat/ die door ons aan 't
Kruis geschied is.

68 Vr. Hoe veel Sacramenten heeft Christus in
het Nieuwe Verbond of Testament ingezet?

Antw. Twee; naamlyk: den Heiligen Doop en
het Heilige Nachtmal.

Van den Heiligen Doop.

Toen 't Teken van het Zaad van Vader Abraham,
By 's Heilands komste en door zyn' Doop een einde nam,
Werd Godes Zoon gedoopt, de Vader sprak en de oogen
Aanschouwden, als een Duif, den Geest, die, afgedaald
Uit 's Hemelszalen, ons, door dees zyn' komste maald,
Dat hy, die is gedoopt, heeft deel aan zyn vermogen.

XXVI ZON-

XXVI. ZONDAG.

69. Vrage. Hoe wordt gy in den Heiligen Doop
vermaand en verzekerd/ dat de eenige Offerande
van Christus, aan het Kruis geschied/ u ten goede
komt?

Antwoord. Alzoo/ dat Christus dit uitwendig
Waterbad ingezet/ en daar hy toegezegd heeft/ dat
ik zoo zekerlyk met zyn Bloed en Geest van de onrei-
nigheid myner ziele/ dat is/ van alle myne Zonden
gewasschen ben/ als ik uitwendig met het water/
het welsk de onzuiverheid des vleeschs pleeg weg te
nemen/ gewasschen ben.

70 Vr. Wat is dat/ met het Bloed en den Geest
van Christus gewasschen te zyn?

Antw. Het is vergeving der Zonden/ van God
uit genade hebben/ om het Bloed van Christus, het
welsk hy in zyne Offerande/ aan het Kruis/ voor
ons heeft uitgestort/ daar na ook/ door den Hei-
ligen Geest vernieuwd/ en tot Lidmaten van
Christus geheiligd zyn; op dat wy/ hoe langer hoe
meer/ de zonden austerben/ en in een godzalig
onstraflyk leven wandelen

71 Vr. Waar heeft ons Christus toegezegd/ dat
Hy ons zoo zeker met zyn Bloed en Geest wasschen
wil/ als wy met het Doopwater gewasschen wor-
den?

Antw. In de Inzettinge van den Doop/ welke
alduis luidt:

Gaat henen, leert alle Volkeren, en Dooptze in
den Naam des Vaders en des Zoons, en des Heiligen
Geests. En wie geloofd zal hebben en gedoopt zal
zyn, zal Zalig worden: maar die niet zal geloofd heb-
ben, die zal verdoemt worden.

Deze belofte wordt ook verhaald/ daar de schryft

den Doop het Bad der Wedergeboorte, en de Afwas-
ching der Zonden, noemt.

XXVII. ZONDAG.

72 Vrage. Is van het uiterlyk Waterbad de af-
wasching der zonden zeifs?

Antwoord. Neen t/ want alleen het Bloed van
Jezus Christus en de Heilige Geest / reinigt ons van
alle zonden.

73. Vr. Waarom noemt van de Heilige Geest den
Doop het Bad der Wedergeboorte en de Afwasching
der Zonden?

Antw. God spreekt alzoo niet zonder groote oor-
zake / naamlyk : niet alleen om ons daar mede te
leeren / dat / gelijk de onzuiverheid des lichaams /
dooz het water / alzoo ook onze zonden / dooz het
Bloed en de Geest van Jezus Christus, worden
weggenomen : maar veel meer / dat Hy ons dooz
dit Godlyk pand en waarterken wil verzekeren /
dat wy zoo waarachtig van onze zonden / geestelyk
zyn gewasschen / als wy / uicwendig / met water
worden gewasschen.

74 Vr. Zal men ook de jonge kinderen Doopen?

Antw. Ja : want mitsdien zy / alzoowel als de
volwassenen / in het Verbond van God en zyne ge-
meente begrepen zyn / en dat hun / dooz Christus
Bloed / de verlossing van de zonden en de Heilige
Geest / die dat geloof werkt / niet minder dan de
volwassenen wordt toegezegd / zoo moeten ze ook
dooz den Doop / als dooz het teeken des Verbonds /
der Christelyke Kerke ingelyfd / en van de kinderen
der Ongeloofigen / worden onderscheiden / gelijk in
het Oude Verbond / of Testament. dooz de Besnyde-
nis geschied is / dooz welke in 't Nieuwe Verbond /
de Doop ingezet is.

Van

Van het Heilig Avondmaal onzes Heeren,
Jezus Christus.

Komt neemt en eet, dit is myn lichaam, dat voor u
Gebroken werd, doet dit om myner te gedenken :
Drinkt uit deez' Beker en wil by den drank en 't schenken,
Verzekerd zyn dat ook, in korten stonde, nu
Myn Bloed zal stroomen en ik zyn aan 't Kruis gehangen,
Sprak Jezus, toen hy 't eerst het Nachmaal aan deed vangen.

XXVIII. ZONDAG.

75 Vrage. Hoe wordt gy in het Heilige Avond-
maal vermaand en verzekerd / dat gy aan de eeni-
ge Offerande van Christus, aan het Kruis volbragt /
en aan al zyn goed gemeenschap hebt?

Antwoord. Alzoo: dat Christus my en alle geloofi-
gen / to' zyne gedachtenis / van dit gebroken brood
te eeten / en van dezen dzinkbekker te dzinken / heeft
bevolen / en daar toe ook beloofd : Eerstelyk dat zyn
lichaam / zoo zeker / dooz my / aan het Kruis geof-
ferd.

ferb en gebroken / en zyn Bloed door my vergoten
zy / als ik met oogen zie / dat het Brood der Heeren
my gebroken / en den Drinkbeker my mede gedeeld
wordt / en / ten anderen / dat Hy zelf / myne Ziel /
met zyn gekwist Ligchaam en vergoten Bloed / zoo
zeker tot het eeuwige leven spijst en laast / als ik
het Brood en den Drinkbeker der Heeren / als
zekere waarteekenen van het Ligchaam en 't Bloed
van Christus / uit de hand der Dienaars ontvang
en mondelijk geniet.

76 Vr. Wat is dan te zeggen: het gekwiste
Ligchaam van Christus te eten / en zyn vergoten
Bloed te drinken?

Antw. Het is niet alleen / met een geloofbig hart /
het gantsche leven en sterben van Christus aanne-
men / en daar door vergeving der zonden en het
ewig leven verkrijgen; maar ook / daar beneven /
door den Heiligen Geest / die te samen in Christus en
in ons woont / alsoo met zyn Heilig Ligchaam / hoe
langer hoe meer / vereenigd worden / dat wy / al is
't dat Christus in den Hemel is / en wy op de aarde
zyn / nochtan vleesch van zyn vleesch / en been van
zync beenen zyn / en dat wy van eenen Geest / als
leden een Ligchaams van eene Ziele / eeuwig leven
en geregeerd worden.

77. Vr. Waar heeft Christus beloofd / dat Hy de
Beloofden zoo zeker alsoo met zyn Ligchaam en
Bloed wil spijzen en laben / als zy van dit gebro-
ken Brood eten en van dezen Drinkbeker drinken?

Antw. In de Inzettinge der Avondmaals / welke
albus luidt:

Onze Heer, Jezus, in den nacht, in welken Hy
verraden werd, nam het Brood: en als Hy gedankt
had, brak Hy het, en zeide: „neemt, eet: dat is
„myne ligchaam, dat voor u gebroken wordt, doet
„dat tot myne gedachtenis”. Desgelyks (nam) Hy
ook

ook den Drinkbeker, na het eten des Avondmaals,
en zeide: „deez' Drinkbeker is in het Nieuwe Tes-
„tament, in myn bloed: doet dat, zoo dikwyls als
„gy [dien] zult drinken, tot myne gedachtenis.”
Want zoo dikwyls als gy dit Brood zult eten, en
dezen Drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den
dood des Heeren, tot dat hij come.

Deze toezegging wordt ook herhaald door den
heiligen Apostel Paulus / daar hy spreekt: 1 Cor.
X, 16 en 17.

De Drinkbeker der dankzegginge, dien wy (dank-
zeggende) zegenen, is nie niet de gemeenschap des
bloeds van Christus? Het Brood dat wy breken, is
dat niet de gemeenschap des ligchaams van Christus
want één Brood [is het, zoo] zyn wy velen één lig-
chaam: dewyl wy allen ééns Broods deelachtig zy.

XXIX. Z O N D A G.

78 Vrage. Wordt dan uit Brood en Wijn het
wezenlyk Ligchaam en Bloed van Christus?

Antwoord. Neen; maar gelikerwijs het Water/
in den Doop / niet in het Bloed van Christus ver-
anderd wordt / noch de afwasching der zonden
zelfs is / [waar van het alleen een Godlyk waar tee-
ken en de bezekering is] alsoo wordt ook het Brood/
in het Nachmaal / niet het Ligchaam van Christus
zelf / hoewel het / naar den aart en eigenschap der
Sacramenten / het Ligchaam van Christus Jezus
genaamd wordt.

79 Vr. Waarom noemt dan Christus het Brood
zyn Ligchaam / en den Drinkbeker zyn Bloed of
het Nieuwe Verbond door zyn Bloed / en Paulus de
gemeenschap des Ligchaams en Bloeds van Christus?

Antw. Christus spreekt alsoo niet zonder groote
oorzaak / naamlyk / niet alleen om 'er ons mede te
leer

leeren / dat gelijc als Brood en Wijn dit tydlyk le-
ven onderhouden / zoo ook omzungenst Ligchaam
en zyn vergoten Bloed / zy de waarachtige spys en
drank / waar door onze zielen ten eeuwigen leuen
geboerd worden; maar veel meer / om ons door
deze zichtbare tekenen en panden te verzesteren / dat
wy zoo waarachtig zyn waar Ligchaam en Bloed /
door de werking van den Heiligen Geest / deel-
achtig worden / als wy deze Heilige Waarteekenen
met den ligchaamlyke monde / tot zyne gedachte-
nis onthangen; en dat al zyn Jyden en gehoor-
zaamheid / zoo zeker ons eigen zy / als hadden wy
zelven / in eigen persoon / alles geleden / en God
door onze zonden genoech gedaan.

XXX. Z O N D A G.

80 Vrage. Wat onderscheid is 'er tussehen het
Nachtmaal des Heeren en de Roomsche Misse?

Antwoord. Het Nachtmaal des Heeren betingd
ons / dat wy volkomen vergeving van alle onze
zonden hebben / door de eenige Offerande van Jezus
Christus, die Hy zelf / eenmaal / aan het Kruis
volbragt heeft / en dat wy door den Heiligen Geest /
Christus wazden ingelyfd / die naar zyne Mensche-
lyke natuur / niet op de Earde maar in den Hemel
is / ter rechtehand van God / zynen Vader / en
daar van ons wil aangebeden zyn; maar de Misse
leert dat de levenden en de dooden / niet door het
Jyden van Christus vergeving der zonden hebben /
ten zy dat Christus nog daagelyks door dezelven /
van de Miszyesteren geofferd worde / en dat
Christus lyfijk onder de gestalte des broods en
wyns zy / en daarom ook daarin moet aangebeden
worden. En alzo is de Misse in den grond anders
niet dan eene verlokking des eenige Offerande
des

des Lydens van Jezus Christus, en eene verlokking
Afgodery.

81 Vr. Door wie is het Abondmaal des Heeren
ingesteld?

Antw. Door de geenen / die zich zelven / van we-
gen hunne zonden / misshagen en nochtans ver-
trouwen dat dezelven hun / om misse wille /
vergeven zyn / en dat ook de overvloeyende zwa-
heid / met zyn lyden en sterben bedekt zyn: begeert
ook / hoe langer hoe meer / hun gelaof te sterken en
hun leuen te beteren; maar de geueingden / en die
zich niet met een waar hart tot God bekeerden / die
eeten en drinken zich zelven het oordeel

82 Vr. Zal men ook die tot dit Abondmaal la-
ten komen / die zich / met hunne bekentnisse en
leuen / als ongeloofige en godlooze menschen aan-
stellen?

Antw. Neen: want alzo wordt het Verbond van
God ontheiligh / en zyn toorn over de gantsche ge-
meente vernekt; daarom is de Christelyke Kerk
schuldig / naar de ordening van Christus en zyne
Apostelen / zulken / (tot dat ze beterschap hun
leuens beluyzen) door de sleutelen des Hemelryks
uit te sluiten.

XXXI. Z O N D A G.

83 Vrage. Wat zyn de sleutelen des Hemelryks?

Antw. De Verkondiging van het Heilige E-
vangelië, of de Christelyke ban / of uitsluiting uit
de Christelyke Gemeente; door welke twee stikken /
het Hemelryk den geloobigen opengegaan / en den
ongeloobigen toegesloten wordt.

84 Vr. Hoe wordt het Hemelryk / door de prediking
van het heilig Evangelie, ontsloten en toegesloten?

Antw. Altyt; wanneer / achtervolgende 't heil
van

van Christus, allen en een iegelyk geloobigen verkondigd en openlyk betuigd wordt / dat hun / (zoo dikwyls als zy de beloften van het vangelie met een waar geloof aannemen) waarachtig alle hunne zonden / van God / om de verdiensten van Christus, vergelien zyn: daar en tegen alle ongeloobigen en die zich niet van harte bekeeren / verkondigd en betuigd wordt / dat de toorn van God en de eeuwige verdoemenisse op hen ligt / zoo lang als zy zich niet bekeeren: volgens welk getuigenis van het vangelie, God / beide in dit en in het toekomstend leuen / oordeelen wil.

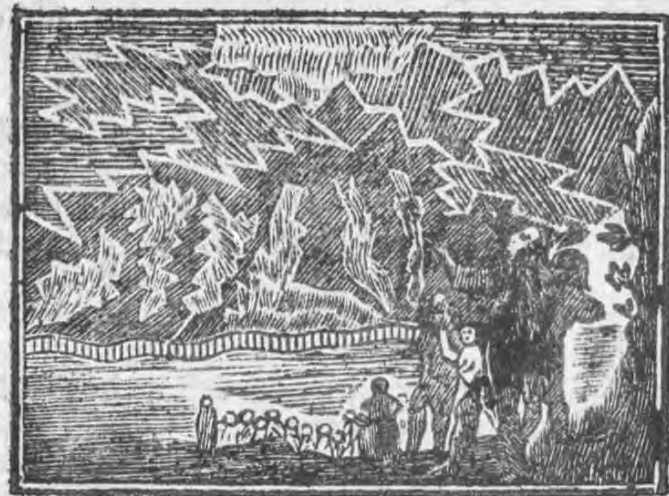
85 vr. Hoe wordt het Hemelnyk toegesloten en ontsloten door den Christelyken Wan?

Antw. Aldus: wanneer / achtervolgende 't bevel van Christus, de geenen / die / onder den Christelyken naam / onchristelyke leer of leuen hoeren / na dat ze meenigmaal boederlyk vermaand zynde / van hunne dwaalingen en schandelyk leuen niet afstaan willen / der Gemeente / of den geenen / die van de Gemeente daartoe berozent zyn / aangebragt worden: en zoo ze naar de vermaning niet bragen / van hun lieden / door 't verbieden der Sacramenten / uit de Christelyke Gemeente en van God zelven uit het Ryk van Christus gesloten worden / en wederom als Lidmaat van Christus en van zyne gemeente aangenomen / wanneer ze waarachtige betering beloven en beloozen.

H E T

HET DERDE DEEL.

Van de Dankbaarheid.

Wen God op Sinai, zyn Wet aan Isrel gaf,
 Zeeftde al het volk en stond verstomd door 's Heereu wond'ren,
 Het Bergevaarte rookte en 't schor geluid der dond'ren,
 Gepaard met Bliksemvuur, deed al zyn moed, als Kaf
 Dat wegstuift voor de Wind, ontzinken en bezwyken:
 Wanneer Gods hoogheid spreekt, moet 's menschen aagheid wyken.

XXXII. ZONDAG.

68 Vrage. Wanneerzien dat wy uit onze ellendigheid / zonder eenige van onze verdiensten / alleen uit Genade / door Christus verlost zyn / waarom moeten wy dan nog goede werken doen?

Antwoord Daarom / dat Christus, na dat Hy ons met zyn Bloed gekocht en vry gemaakt heeft / ons ook / door zynen Heiligen Geest / tot zyn euenbeeld hernieuwt / op dat wy / met ons gantsche leuen / Gode dankbaarheid door zyne weldaden beloozen /

en

en **Hy** door ons gezezen worde. Daar na ook: dat elk by zich zelven / van zyn geloof uit de bruchten verzekerd zy / en dat door onzen Godzaligen wandel / onze naaste ook door Christus gewonnen worde.

87. Vr. Kunnen dan die niet Zalig worden / die in hun geloof / ondankbaar leven / boozdurende / zich tot God niet bekeeren?

Antw. In geenerlei wijze: want de Heilige Schrift zegt: dat geen onkuische / afgodendienaar / echtbreker / dief / gierige / dankloos / lasteraar / noch roo-ber / noch diegelyken / het Ryk van God heerven zal.

XXXIII. Z O N D A G.

88 Vrage. In hoe veel stukken bestaat de waarachtige bekeering des menschen?

Antwoord. In twee stukken: in de aisterbing van den Ouden / en in de Opstanding van den Nieuwen mensch.

89 Vr. Wat is de aisterbing van den Ouden mensch?

Antw. Het is een hartelyk leedwezen / dat my God / door onze zonden / vertoond hebben / en dezelven / hoe langer hoe meer / haten en blieden.

90 Vr. Wat is de Opstanding van den Nieuwen mensch?

Antw. Het is een hartelyk bezeugd / in God / door Christus, en lust en liefde om naar den wille Gods / in alle goede werken te leven.

91 Vr. Maar wat zyn goede werken?

Antw. Alleen die uit een waar geloof / naar de Wet Gods / Hem ter eere geschieden / en niet / die op ons goeddenken / of menschen insettingen gegrond zyn.

92. Vr.

92. Vr. Hoe luidt de Wet des Heeren?

Antw. God sprek alle deze woorden:

Exod. XX vers 2. enz. Deut. V vers 6. enz.

Ik ben de HEER! uw God, die u uit Egypteland, uit het Diensthuis, uitgeleid heb.

Het Eerste Gebod.

Gy zult geen andere Goden voor myn aangezicht hebben.

Het Tweede Gebod.

Gy zult u geen gesneden Beeld, noch eenige gelykenis maken (van 't geene) dat boven in den Hemel is; noch (van 't geene) dat onder op de aarde is; noch (van 't geene) dat in de wateren, onder de Aarde is: gy zult u voor die niet buigen, noch hen dienen: want ik, de HEER, uw God, ben een yverig God, die de misdaad der Vaders bezoekt aan de Kinderen, aan het derde en aan het vierde (lid) der geenen, die my haten: en doe barmhartigheid aan duizenden der geenen, die my lief hebben en myne geboden onderhouden.

Het Derde Gebod.

Gy zult den Naam des HEEREN, uws Gods, niet ydel gebruiken: want de HEER zal niet onschuldig houden, wie zynen Naam ydel gebruikt.

Het Vierde Gebod.

Gedenkt des Sabbathdaags, dat gy dien heiligt. Zes dagen zult gy arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de Sabbath des HEEREN, uws Gods; (dan) zult gy geen werk doen; gy, noch uw zoon, noch uwe dochter, (noch) uw dienstknecht, noch uwe dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling, die in uwe poorten is; want in zes dagen heeft de HEER den Hemel en de Aarde gemaakt, de Zee,

en alles wat 'er in is. en Hy rustte ten zevenden dage: daarom zegende de HEER den Sabbathdag en heiligden den zelven.

Het Vyfde Gebod.

Eert uwen Vader en uwe Moeder, op dat uwe dagen verlengd worden in het Land, het welk u de HEER, uw God, geeft.

Het Zesde Gebod.

Gy zult niet doodslaan.

Het Zevende Gebod.

Gy zult niet echtbreken.

Het Achtste Gebod.

Gy zult niet stelen.

Het Negende Gebod.

Gy zult geen valsch getuigenis spreken tegen uwen naasten.

Het Tiende Gebod.

Gy zult niet begeeren uws naastens Huis, gy zult niet begeeren uws naastens Wyf, noch zynen dienst-knecht, noch zynen Dienstmaagd, noch zynen Os, noch zynen Ezel, noch iets dat uwes naasten is.

93 Vr. Hoe worden deze tien geboden gedeeld?

Antw. In twee Caselen: maar van de eerste leert / hoe wy ons jegens God zullen houden: de andere / wat wy onzen naasten schuldig zyn.

94 Vr. Wat gebiedt God in het eerste Gebod?

Antw. Dat ik / zoo lief als my myner ziele Zalig-heid is / alle afgodery / roobery / Waarzegging / Supersticie of bugelooft / aanroeping der heiligen of andere schepselen / myde en blide / en den eenigen waren

waren God recht leere kennen; Hem alleen bertrouwe / in alle ootmoedigheid en lydzaamheid; my Hem alleen onderwerpe; van Hem alleen alles goeds verwacht / Hem van gantscher harte lief hebbe / blyze en eere; alsoo dat ik eer alle schepselen asga en baren late / dan dat ik in 't allerminste tegen zynen wille doe.

95 Vr. Wat is afgodery?

Antw. Afgodery is / inde plaats van deneenigen waren God / die zich in zyn woord geopenbaard heeft / of beneben denzelven / iets anders berzieren of hebben / waarop de mensch zyn bertrouwen zet.

XXXV. Z O N D A G.

96 Vrage. Wat eischt God in het tweede Gebod?

Antwoord. Dat wy God in geenerlei wyze afbeelden / noch op geen andere wyze bereeren / dan Hy in zyn woord beboelen heeft.

97 Vr. Mag men van gantsch geen beelden maken?

Antw. God kan / nog mag / in geenerlei wyze afgebeeld worden; maar de schepsels / al is het dat zy kunnen afgebeeld worden / zoo verbiedt toch God / hunne beeltenis te maken of te hebben / om die te hereren of God daar dooz te dienen.

98 Vr. Maar zou men de beelden in de Kerken / als beken der Kerken / niet mogen lyden?

Antw. Neen: want wy moeten niet wyzer zyn dan God / dewelke zyne Christenen / niet dooz somme beelden / maar dooz de lebendige bekouding van zyn woord / wil onderwezen hebben.

XXXVI Z O N D A G.

99 Vrage. Wat wil het derde Gebod?

C 3

Antw.

Anewoord. Dat wy / niet alleen met bloeken / of met valsche eeden / maar ook met onnoedig zweren / den Naam van God / niet lasteren / noch misbruiken ; noch ons / met stilzwingen en toezien / aan zulke schiziklyke zonden deelachtig maken. En in somma / dat wy den Heiligen Naam van God / anders niet dan met hreeze en eerbied gebruiken ! op dat Hy van ons recht gekend / aangeroeven en in alle onze woorden en werken / geprezen worde.

100 Vr. Is het dan zulk eene groote zonde / Gods naam / met zwoeren en bloeken / te lasteren / dat God zich ook / over die vertoont / die / zoo veel hun mogelyk is / dat bloeken en zwoeren / niet helpen weren en verbieden.

Antw. Ja het / gewislyk : want 'er is geen groo-
ter zonde / noch die God meer vertoont / dan de lastering van zynen Naam : waarom Hy ook be-
volen heeft / om dezelve met den dood te straffen.

XXXVII. ZONDAG.

101 Vrage. Mag men ook / godzalig / by den Naam van God / eenen eed zwoeren ?

Antwoord Ja : indien het de Overheid van hare onderdanen / of anderszins ook de nood hoort / om trouw en waarheid daardoor te bevestigen / en dat tot Gods eere en des naasten zaligheid ; want zulk eedzwoeren / is in Gods woord gezond / en daarom ook van de Heiligen / in het Oude en Nieuwe Testament / recht gebruikt geweest.

102 Vr. Mag men ook / by de heiligen / of by eenige andere schepsels / eenen eed zwoeren ?

Antw. Neen : want eenen rechten Eed zwoeren / is / God aanroepen / dat Hy / als die alleen het Hart kent / der waarheid getuigenis wille geven / en my straffen / indien ik valsch zwoer / welke eer geen schepselen toebehoort.

XXXVIII. ZON

XXXVIII. ZONDAG.

103 Vrage. Wat gebiedt God in het vierde Gebod ?

Antwoord. Eerstelyk : dat de Herkendienst / of het Predikamt / en de scholen onderhouden wor-
den ; en dat ik / inzonderheid op den Sabbath / dat is / op den rustdag / tot de gemeente van God naar-
stig come om Gods woord te hooren ; de Sacra-
menten te gebruiken / God / den Heer / openlyk aan te roepen / en den armen Christelyke handreiking te doen. Ten anderen : dat in alle de dagen myn le-
vens / van myne booze werke viere ; den Heere door zynen Geest in my werken late / en also den eeuwigen Sabbath / in dit leven aanbange.

XXXIX. ZONDAG.

104 Vrage. Wat wil God in het vyfde Gebod ?

Antwoord. Dat is mynen Vader en myne Moeder / en alle die over my gesteld zyn / alle eer / liefde en trouw belonze / en my hunne goede leere en straffe / met behoorzlyke gehoorzaamheid onderwerpe / en ook met hunne zwakheid en gebreken gebuld hebbe : aangezien het God beliest ons door hunne hand te regeren.

XL ZONDAG.

105 Vrage. Wat eischt God in het zesde Gebod ?

Antwoord. Dat ik mynen naasten / noch met gedachten / noch met woorden / of eenig gelaat / veel minder met er daad / door my zelven / of door anderen / onterre / hate / kwetse / of doode ; maar dat ik alle wraakgierigheid aflegge / ook my zelven niet kwetse / of moedwillig in eenig gebaar begeh-

waarom ook de Overheid het zwaard vraagt / om den doodslag te weren.

106 Vr. Maar dit Gebod schijnt alleen van het doodslaan te spreken?

Antw. God / verbiedende den doodslag / leert ons dat Hy den waztel des doodslags / als wjd / haat / rogen en wraakgierigheid / haat en zulks alles booz wenen doodslag houdt.

107 Vr. Maar is het genoeg / dat wy onzen naasten / geluk te voren gezegd is / niet dooden?

Antw. Neen; want God verbiedende den wjd / haat en rogen / gebiedt dat wy onzen naasten lief hebben als ons zelven / en jegens hem gebuld / bezede / zachtmoedigheid / barmhartigheid en alle bziendelijsherd betuyzen; zyne schade / zoo veel ons mogelijk is / afkeerren; en ook onze vyanden goed doen.

XLI. Z O N D A G.

180 Vraage. Wat leerd ons het zebende Gebod?

Antwoord. Dat alle onkuischheid van God verbleekt zy; en dat wy daarom dezelve van harte vrand zunde / kuisch en tuchtelyk leven moeten / het zy in den heiligen huwelyken staat / of buiten denzelven.

109 Vr. Verbiedt God / in dit Gebod / niet meer van het echtbreken en diergelyke schanden?

Antw. Welvyl ons lyp en ziel / Tempelen van den Heiligen Geest zyn / zoo wil Hy / dat wy zebelde zuiver en heilig bewaren: daarom verbiedt Hy alle onkuische daden / gebaarden / woorden / gebachten / lusten / en dat den wensch daar toe trekken kan.

XLII ZON-

XLII. Z O N D A G.

110 Vraage. Wat verbiedt God in het agtste Gebod?

Antwoord. God verbiedt niet alleen dat steelen en rooven / 't welk de Overheid straft: maar hy noemt ook diebery / alle booze stukken en aanslagen / waar mede wy het goed van onze naasten / gebentken aan ons te brengen / het zy met geweld / of schyn van recht: als met onrecht gewigt / eile / mate / ware / munte / waeker / of booz eenig middel van God verboden; baar toe ook alle gierigheid / alle misgzuik en herkwisting van zyne gaben

111 Vr. Maar wat gebiedt God in dit Gebod?

Antw. Dat ik het nut van mynen naasten / waar ik kan en mag / bezondere; met hem al zoo handelen / als ik wilde dat men met my handelde: daar toe ook / dat ik trouwelyk arbeide / op dat ik den nooddruftigen helpen moge.

XLIII. Z O N D A G.

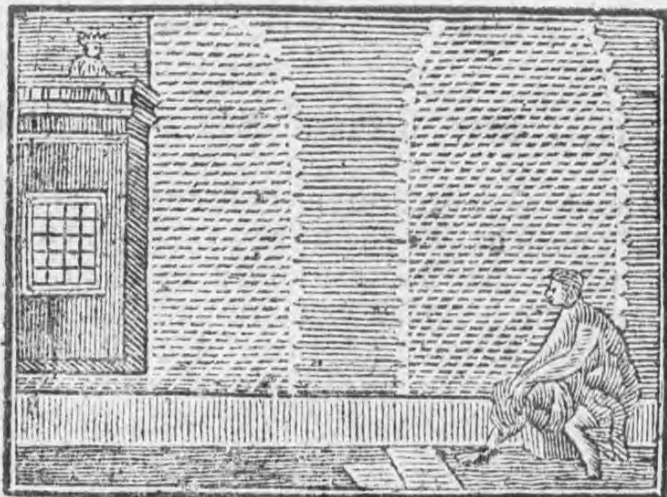
104 Vraage. Wat wil het negende Gebod?

Antwoord. Dat ik tegen niemand valsch getuigenis gebe; niemands woorden verkeere / geen agterklapper of lasteraar zy / niemand ligt en onberhoozd oordeele / of helpe verdoemen; maar allelei liegen en bedriegen / als eigen werken van den Duivel vermide, zoo ik niet den zwaren toorn van God op my laden wil. Daar te voren / dat ik in 't gerichte en alle andere handelingen / de waarheid liefhebbe / opregtelyk spreke en bekenne: ook myns naastens eer en goed geruchte / naar myn vermogen boozsta en bezondere.

E 5

Een

Een oogenblik doet zelf den grootsten Godvriend faalen,
 Zoo dat zyn misdyf God en zijnen toorn ontsteekt;
 Begeerte doe des nooit, o mensch! van 't spoor u dwalen.
 Wyl God haer, is zij kwaad, op 't allerstrengste wreekt:
 Ze is hooge zonde en wie haar voed, die voer een slang,
 Die nimmer hem beheerscht, door vloek en smarte en dwang.

XLIV. ZONDAG.

113 Vrage **Wat eischt van ons het tiende Gebod?**

Antwoord. Dat ook de minste lust / of gedachte / tegen eenig Gebod van God / in onze harten nimmermeer kome; maar dat wy ten allen tyde van gantscher harte / aller zonden **Duand** zyn / en lust tot alle gerechtigheid hebben.

114 Vr. **Maar kunnen de geenen / die tot God bekeerd zyn / deze geboden volkomen houden?**

Antw. Neen zy: maar ook de allerheiligsten / zoo lang zy in dit leven zyn / hebben maar een klein beginsel dezer gehoozzaamheid; doch alzo / dat ze met een ernstig booznemen / niet alleen naar sommige / maar naar alle de geboden van God / beginnen te leven.

115 Vr.

115 Vr. **Waarom laat ons van God zoo scherp de tien Geboden prediken / indien ze toch niemand in dit leven houden kan?**

Antw. **Gerstelyk:** op dat wy / ons leven lang onzen zondelyken aart hoe langer hoe meer leeren kennen / en dez te begeriger zyn / om de vergeving der zonden en de gerechtigheid in Christus te zoeken. **Daar na:** dat wy / zonder onderlaten / ons be-naarstigen en God siiden / om de genade van den Heiligen Geest: op dat wy hoe langer hoe meer / naar het eebenbeeld van God vernieuwd worden / tot dat wy tot deze hoopgestelde volkomenheit na dit leven geraaken.

van het Gebed.

Indien gy bidt, zoo bidt, als Christus heeft geboden,
 En volgt het voorschrift na, dat Hy u agter liet:
 Hij, die op zulk een wes, geloovig toe mag traden,
 Voor 't meest zyn beë tot God, in gunst verhooren ziet:
 Vooral, zoo ze in zyn naam, en door berouw verflonden,
 Met een boetvaardig hart woest thronwaards toegezonden.

XLV ZON-

XLV. ZONDAG.

116 Vrage. Waaram is het gebed den Chzisten van nooden?

Antwoord. Daarom / om dat het dat booznaamste stuk der dankbaarheid is / welke God van ons hoordert. En dat God zyne genade en den Heiligen Geest / alleen dien geven wil / die Hem / met harte-lyke zuchtingen / zonder ophouden / daarom bidden en daar booz danken.

117 Vr. Wat behoort tot zulk een gebed dat Gode aangenaam is en van Hem verhoort worde?

Antw. Eerstelyk: dat wy alleen den eenigen waren God / die zich in zyn Woord geopenbaard heeft / om al het geene / dat Hy ons geboden heeft te bidden / van harte aanroepen. Ten anderen: dat wy onzen nood en ellendigheid / recht en grondig kennen / op dat wy ons booz het aangezicht zuner Majesteit berootmoedigen. Ten derden: dat wy bezen vasten grond hebben / dat Hy ons gebed / niet tegenstaande wy zulks onwaardig zyn / om des Heren Christus wil / zekerlyk wil verhooren / gelyk Hy ons in zyn Woord beloofd heeft.

118 Vr. Wat heeft God ons bevolen van Hem te bidden?

Antw. Alle geestelyke en lichamelijke noodduft / welke de Here Christus, begrepen heeft / in 't gebed / het welk Hy zelve ons heeft geleerd.

119 Vr. Hoe luidt dat Gebed?

Antw. Onze Vader die in de Hemelen [zyt]

- 1 Uw Naam worde geheiligd.
- 2 Uw Koningryke kome
- 3 Uw wille geschiede, gelyk in den Hemel, [alzo] ook op de Aarde.
- 4 Ons dagelyks brood geest ons heden.
- 5 En vergeef ons onze schulden, gelyk wy vergeven onzen schuldenaren.

6 En

6 En leidt ons niet in verzoeking; maar verloons ons van den boozen.

Want U is het koningryk, en de kracht, en de heerlykheid, in de Eeuwigheid. Amen.

XLVI. ZONDAG.

120 Vrage. Waarom heeft Christus ons geboden / God albus aan te spreken: Onzen Vader?

Antwoord. Op dat Hy / van stonden aan / in 't beginsel van ons gebed / in ons de hinderlyke vrees en het toeverzicht tot God vermelke / welke beide de grond van ons gebed zyn: namelyk / dat God / onze Vader booz Christus. geworden is / en dat Hy ons veel minder afflaan zal het geene wy Hem / met een recht geloove bidden / dan onze Vaders ons aardse dingen ontzeggen.

121 Vr. Waaram wordt hier toegedaan: die in de Hemelen [zyt]?

Antw. Op dat wy van de Hemelsche Majesteit van God niet aardsch gedenken / en van zyne Almacht alle noodduft des lyfs en der ziele verwachten.

XLVII. ZONDAG.

122 Vrage. Welke is de eerste Bede?

Antwoord. Uw Name worde geheiligd. Dat is: geest ons / eerstelyk / dat wy U recht kennen / en U en alle uw werken / in welchen uw almacht wysheid / goedheid / gerechtigheid / barmhartigheid en waarheid klaar schynen / heiligen / roemen en prijzen. Daarna ook: dat wy al ons leken / gedachten / woorden en werken alzo schiften en richten / dat uw naam / om onzen wille niet gelaeterd / maar geëerd en geprezen worde.

XLVIII. ZON

XLVIII. ZONDAG.

123. Vrage. Welke is de tweede Bede?

Antwoord. Uw Koningryk kome. Dat is: regeer ons alzoa door uw Woorden uwen Geest / dat wy ons / hoe langer hoe meer / U onderwerpen: be-
waar en vermeerder uwe Kerck: verstoer de werken van den Duivel en alle geweld / het welk zich tegen U verheft / mitgaders alle uoze raadslagen / die tegen uw Heilig Woord bedacht worden / tot dat de volkomenheit van uw Ryk toekome / waar in Gy alles zult zyn in allen.

XLIX. ZONDAG.

124. Vrage. Welke is de derde Bede?

Antwoord. Uwen wille geschiede, gelyk in den Hemel, [alzo] ook op de Aarde. Dat is: geest dat wy en alle menschen / ouzen eigen wil verwerpen / en uwen wil / die alleen goed is / zonder enig tegenspreken / gehoorzaam zyn: op dat alzoa een iegelyk zyn ampt en beroeping / zoa gewillig en getrouwa moge bedienen en uitboeren / als de Engelen in den Hemel doen.

L. ZONDAG.

125. Vrage. Welke is de vierde Bede?

Antwoord. Ons dagelyks brood geest ons heden. Dat is: wil ons met alle nooddyft des lichaams verzorgen: op dat wy daar door bekennen / dat Gy de eenige Oorsprong van allen goed zyt / en dat / noch onze zorg / noch arbeid / noch uwe gaven / zonder uwen Zegen ons geduen; en dat wy derhalven / ons betrouwen / van alle schepselen afstrekken en op U alleen stellen.

LI. ZON.

LI. ZONDAG.

126. Vrage. Welke is de vyfde Bede?

Antwoord. En vergeef ons onze schulden, gelyk ook wy vergeven onze schuldenaren. Dat is: wil ons / arme zondaren / alle onze misdaden en ook de hoogheid / die ons altyd aanhangt / om het bloed van Christus wille / niet toerekenen: alzoa wy ook dit getuigenis uwer genade in ons verbinden / dat ons gantelyk hoornemen is / onze naasten van harte te vergeven.

LII. ZONDAG.

127. Vrage. Welke is de zesde Bede?

Antwoord. En leidt ons niet in verzoeking; maar verlost ons van den boosen. Dat is: bekyl wy van ons zelven zoa zwak zyn / dat wy niet een oogenblik kunnen bestaan / en daar toe onze doodbyanden / de duivel / de wereld en ons eigen vleesch / niet ophouden ons aan te hechten: wil ons toch behoeden en sterken door de kracht van uwen Heiligen Geest: op dat wy in dezen geesteliken stryd niet onderleggen / maar altyd sterken wederstand doen / tot dat wy eindelyk / ten eenemaal / de overhand behouden.

128. Vrage. Hoe besluit gy uw Gebed?

Antwoord. Want, U, is het Koningryk, en de Kracht, en de Heerlykheid, in de Eeuwigheid. Dat is: zulkis alles bidden wy van U / daarom / omdat Gy / als onze Koning en in alle dingen machtig / den wil en het vermogen hebt / om ons alles goeds te geven: en dat alles / op dat daar door / niet in / maar uw Heiligen Name / eeuwig geprezen worde.

159 Vr. Wat beduidt het woord Amen?
Antw. Amen is te zeggen: Het zal waaren zek-
ker zyn: want my Gebied veel zekerer van God
verhoord is / dan ik in myn hart gebore / dat ik
justis van Hem begeere.

Einde van den CATECHISMUS.

GEBED VAN AGUR.

Spreuken XXX.

Twee dingen, naauw aan een gepaard,
En echter ver van een gelegen,
Schenk my ten Deel hier op deze aard,
Eer ik in 't graf legg' neêrgezegen,
ô Heer! — Weer leugen ver van my;
Laat nypende armoê nooit my kwellen,
Noch rykdom, hoe gewenscht hy zy,
Myn hart, noch myne rust, ontstellen:
Laat daaglyks brood myn deel hier zyn:
Ik mogt, door rykdom, U vergeten,
Of, arm, gedrukt door nood en pyu,
Gestolen brood uit wanhoop eeten,
En zoo uw Heiligen Naam en Eer
Aanranden; want, zoo 't een als 't ander,
Leid af van uwen Weg, ô Heer!
En stort vereenigd met elkander,
Den mensch in Eeuwigheid van 's pad,
Gericht naar 's Hemels Vreede-stad.

EENIGE

E E N I G E

G E B E D E N .

Het Morgen Gebed.

ô Barmhartige Vader! wy danken U / dat Gy
dezen nacht zoo getrouw booz ons gewaakt hebt /
en bidden U dat Gy ons wilt sterken met Uwen
Heiligen Grest / die ons boozdaan geleide / op dat
hydezen dag / midsgaders alle de dagen van ons
leven / mogen besteden tot alle Gerechtigheid en
Heiligheid / en wat wy in handen nemen / dat onze
oogen altyd zien om Uwe eer te verheizen / alzoo
dat wy al den boozspoed van onze voornemens /
van Uwe milde Hand alleen verwachten. En op
dat wy zulke genade van U verkrijgen / wil ons /
naar Uwe belaste / alle onze zonden vergeben / booz
het Heilig Lyden en Bloedvergieten / van onzen
Heer en Zaligmaker Jezus Christus; want zy zyn
ons van harte leed / verlicht ook onze harten / op dat
wy alle werken der duisternisse afgelegd hebbende /
als hinderen des Lichts / in een nieuwen leven ma-
gen wandelen in alle Godzaligheid; geef Uwe Be-
gen tot de Verkondiging van Uw Godlyk Woord.
Verstooz alle werken des Duibels; sterkt alle ker-
kendienaars en Overheden van Uw Volk; troost
alle verholgde en benaauwde harten / booz Jezus
Christus, Uwen lieben Zoon / die ons beloofd heeft
dat Gy ons / alles wat wy in Zynen Naam bidden /
zeker geven zal / en daarom ons heeft geleerd /
aldus te bidden: Onzen Vader, enz.

Ⓜ

Gebed

Gebed voor den Eeten.

Psalm 145 vers 15 en 16.

Alle oogen wachten op U, en Gy geeft hun hunne spys ten zynen tyd, Gy doet Uwe hand open, en verzadigd al wat 'er leeft, (naar uw) welbehagen.

Heer! Almachtige God! Gy / die alles geschapen hebt en nog door Uwe Goddelijke macht onderhoud / en het Volk van Israël in de woestynen gespyzigt hebt: wilt Uwen Zegen strekken over ons / Uwe arme dienaars / en ons deze gaven Heiligen / die wy van Uwe milde goedheid ontvangen / op dat wy die matig en heilig / naar Uwen goeden wil / mogen gebruiken / en daar door bekennen / dat Gy onze Vader en een oorsprong van alle goed zyt Geef ook dat wy altyd en door alle dingen / het geestelyk Brood van Uw Woord zoeken / met het welk onze zielen gespyzigt worden ten eeuwigen leven / het welk Gy door ons bereidt hebt / door het Heilig Bloed van Uwen lieben Zoon / onzen Heer Jezus Christus, Amen.

Onze Heer Jezus Christus, vermaant ons, *Lucas* 21 vers 34 en 35, aldus:

En wacht u zelven, dat uwe harten niet ten eenigen tyde bezwaard worde met Braslery, Dronkenichap en de zorgvuldigheden dezes levens, en dat u dien dag niet onvoorziens (over) kome.

Want gelyk een strik zal hy komen over alle de geenen, die op den gantschen aardbodem gezeiten zyn.

Gebed

Gebed na den Eeten.

In het Vyfde Boek Moses, het agtste Hoofdstuk vers 10 en 11, spreekt de Heere aldus:

10. Wanneer gy dan zult gegeten hebben en verzadigd zyn, zoo zult gy den HEER, uwen God, loven, over het goede Land, dat Hy u zal hebben gegeven.

11. Wacht u, dat gy den HEER, uwen God, niet vergeet: dat gy niet zoudt houden zynen geboden, zyne rechten en zyne inzettingen, die ik U heden gebied.

Heer! God! Hemelschen Vader / wy danken U door alle Uwe weldaden / die wy / zonder ophouden / van Uwen milde hand ontvangen / dat Uw Godlyke wil is / ons te onderhouden in dit tydelijk leven / en ons te verzorgen met alle onze noodzucht; maar inzonderheid dat Gy ons herboren hebt tot de hoope van een lieter leven / het welk Gy ons door Uw Heilig Evangelie hebt geopenbaard Wy bidde U / barmhartige God en Vader / dat Gy niet toelaat / dat onze harten hier / in deze aardse en bergangelyke dingen zouden gewoeteld zyn: maar dat wy altyd mogen opwaards zien / ten Hemel / verwachtende onzen Zaligmaker Jezus Christus, tot dat Hy in de wolken tot onze verlossing zal verschynen Amen. Onze Vader. enz.

Dank den Heer, want Hy is vriendelyk, en Zyne goedertierenheid duurt eeuwig. Amen.

Het

Het Avond Gebed.

o Barmhartige God! eeuwige Licht / schynende
in de Duisternisse / Gy die verduyst den nacht der
Zonden en alle blindheid des harten / naardien Gy
den nacht geschikt heb om te rusten / gelyk den dag/
om te arbeiden / wy bidden U / geef dat onze ligcha-
men in vrede en stilheid rusten / op dat ze daar na
bekwaam zyn mogen / den arbeid te liden / die zy
dragen moeten. Matig onzen slaap / dat die niet on-
geregeld zy: op dat wy / aan lys en ziele / onbe-
blekt mogen blijven; ja / dat onzen slaap zelfs tot
Uwe eere geschieden: verlicht de oogen van ons ver-
stand / op dat wy in den dood niet ontslapen /
maar altyd op onze Verlossing uit deze ellendigheid
machten. Bescherm ons ook voer alle aanhechtigen
van den Duivel / ons in Uw Heilig geleide nemen-
de; en hoewel wy dezen dag niet hebben voer-
bragt / zonder grootelyks tegens U te hebben gezon-
digd / bidden wy U / wil onze Zonden voer Uwe
barmhartigheid bedekken / gelyk Gy alle dingen op
aarde / met de Duisternis van den nacht bedekt: op
dat wy daarom van Uw aanschyn niet verstaoten
worden; geef ook rust en troost allen Franken /
bedroefden en aangevochte harten / voer onzen Heer /
Jezus Christus, die ons heeft leeren bidden / Onze
Vader! enz.

E I N D E.

compl. J.

